

مقالات و موضوعات عکاسی

کتاب‌شناسی مقالات و موضوعات عکاسی مجلات هنر ایران

۱۳۱۲ تا ۱۳۸۳

مجله پژوهش‌های هنر و کالقه

پژوهش‌های هنر و کالقه

۱۳۶۲ تا ۱۳۶۱

پژوهش‌ها: رحیمی، عباس: ۱۳۶۲

عنوان و نام پدیدآور: مقالات و موضوعات عکاسی: کتابشناسی مقالات و موضوعات عکاسی مجلات هنر ایران

۱۳۱۲ تا ۱۳۹۳/ عباس رحیمی، فرشته دیانت، حمیده حقیقی

مشخصات نشر: تهران: کتاب پر، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: م. ۶۸۸ ص.؛ جدول

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۷۰۸۴-۹-۹

وضعیت فهرست نویسی: قیفا

یادداشت: نمایه

عنوان دیگر: کتابشناسی مقالات و موضوعات عکاسی مجلات هنر ایران ۱۳۱۲ تا ۱۳۹۳

موضوع: عکاسی-ایران - کتابشناسی

موضوع: PHOTOGRAPHY-IRAN- BIBLIOGRAPHY

موضوع: عکس‌ها- ایران - کتابشناسی

موضوع: PHOTOGRAPHY - BIBLIOGRAPHY(ARTICLES)

شماره افزوده: دیانت، فرشته، ۱۳۶۱

شماره افزوده: حقیقی، حمیده، ۱۳۶۳

رده بندی کنگره: ۷۱۳۴/۳۷ ۱۳۶۵

رده بندی دیویی: ۰۱۶/۷۷

شماره کتابشناسی ملی: ۴۵۲۳۱۷۲

مقالات و موضوعات عکاسی

کتاب‌شناسی مقالات و موضوعات عکاسی معرّت هنر ایران

۱۳۹۳ تا ۱۳۱۲

پدیدآورندگان:

عباس رحیمی

فرشته دیانت

حمیده حقیقی

ناشر: کتاب پرگار

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول، زمستان ۹۵

طراحی جلد: شکوفه بیاتی

مدیر تولید: آرش کمالی

شابک: 978-600-97084-9-9

مرکز توزیع: کتاب پرگار ۰۹۱۲۵۳۴۷۸۴۵ ۶۶۹۶۲۴۳۲

فروشگاه اینترنتی: pargarbook.ir

یادداشت

طی حدود ۱۷۵ دالی که در ورود عکاسی به ایران می‌گذرد، کتاب‌های بسیار، هزاران مقاله و تعداد زیادی رساله‌ی دانشگهی در مقالع مختلف تحصیلی درخصوص مباحث مختلف عکاسی در کشور تألیف، ترجمه و تدوین شده‌است. این هنوز نوشته‌ای که پاسخ‌گوی سوالات همچنان باقی‌مانده در راستای سیر تحول عکاسی در کشور به‌شمار نمی‌آید، به‌زیور طبع آراسته نشده‌است.

بی‌شک موانع متعددی سبب راه یکجانبه‌گرایانه‌ی مکتوب بوده‌است از جمله فقدان ابزار تحقیق، یعنی کتاب‌شناسی مقالات و موضوعات عکاسی در ایران.

نبود این ابزار یعنی «کتاب‌شناسی‌ها و فهرست مقالات عکاسی» و افزایش هر روزه‌ی حجم مدارک مربوط به آن یعنی «کتاب‌ها، مقالات و رساله‌هایی با موضوعات مختلف عکاسی»؛ پژوهشگر امروزی را از بهره‌وری منظم و سازمان‌یافته از انبوه مدارک و منابع مربوط به آن محروم ساخته است.

پژوهشگر امروز برای تحقیق درباره‌ی هر گوشه‌ای از این موروث با راسخ که صدها کتاب، هزاران مقاله و تعداد پرشماری رساله را بی‌آن که حاصلی دهد، خارج از صرح تحقیق خود، از این‌جا و آن‌جا به دست آورد و پس از مطالعه به کناری گذارد.

مطالعه‌ی سامان‌یافته؛ بی‌شک بسیاری از موانع موجود در راه مطالعه و تحقیق علمی و همچنین عوامل بیراه‌کننده‌ی تحقیق را برطرف خواهد ساخت.

طی ۲۷ سال اخیر، برخی کوشش‌های مفید به‌منظور رفع نقیصه‌ی مزبور انجام شده‌است. این تلاش‌ها هرچند حق مطلب را ادا نکرده‌اند، اما اساس تنظیم کتاب‌شناسی عکاسی یا فهرست مقالات عکاسی در ایران را پایه‌ریزی کرده‌اند.

یکی از مشکلات تنظیم فهرست موضوعی مقالات عکاسی؛ تعیین آغاز و انجام آن بوده و هست. گردآورنده‌ی این مجموعه با ملاحظه‌ای جامع‌نگر، از ابتدای سال ۱۳۱۲ هجری شمسی تا پایان سال ۱۳۹۲، اطلاعات کتاب‌شناسی ۶۹۱۱ مقاله، مطلب یا موضوع منتشرشده در باب عکاسی را بررسی و فهرست نموده‌است.

نکته‌ی دیگری که بر اهمیت و شاخص بودن این کار می‌افزاید، آن است که تدوین‌گر محترم تا آن‌جا که مقدور بوده، مشاهده‌ی مستقیم را اساس انتخاب خویش قرار داده و سعی داشته که تمامی ویژگی‌های اختصاصی هر مقاله یا موضوع را در این فهرست منظور نماید.

مطالب این کتاب‌شناسی به موضوعات متعددی تقسیم شده‌است. این تقسیم‌بندی تقریباً کلیه‌ی جوانب لازم را که برای مطالعات درخصوص علم و هنر عکاسی ضروری است، دربردارد.

امید که این مجموعه، آن‌گونه که نیت گردآورنده‌ی سخت‌کوش آن بوده‌است، سودمند افتد و پژوهش درباره‌ی عکاسی، تاریخ عکاسی و مباحث مرتبط با آن را برای پژوهشگران این حیطه در ایران، آسان سازد.

دکتر محمد ستاری

دانشیار گروه عکاسی دانشکده‌ی هنرهای تجسمی

پردیس هنرهای زیبای دانشگاه تهران

آذر ۱۳۹۵

یادداشت

کتاب‌شناسی را می‌توان چاغ راه پژوهشگران، اندیشمندان و نویسندگانی به‌شمار آورد که با ارائه‌ی آثارشان، روش‌نگر را دیگران هستند.

کتاب‌شناسی یا ببلیوگرافی در آغاز به نسخه‌برداری از کتاب‌ها گفته می‌شد اما بعدها، یعنی از سده‌ی هفدهم میلادی به این سو، و کاربرد آن دگرگون شد و اینک به مفهوم «نوشتن درباره‌ی کتاب‌ها» به‌کار می‌رود.

کتاب‌شناسی، همان‌طور که در این کتاب هم خواهیم دید، فهرستی است از کتاب‌ها، مقاله‌ها، اسناد و نسخه‌های خطی در باب موضوعی معین. این فهرست دارای ترتیب و نظام معینی است که مراجعه و بهره‌گیری از آن را آسان و سودمند می‌کند.

هدف از تهیه‌ی کتاب‌شناسی، این است که تا آنجا که ممکن، امکاناتی را برای پژوهشگران و علاقه‌مندان فراهم آورد تا نسبت به آن‌چه که در موضوع معینی منتشر شده‌است، آگاه شوند.

نقش کتاب‌شناسی، چه آن را علم بدانیم و چه فن، در امر تحقق و به‌هش انکارناپذیر است، چراکه تهیه‌کنندگان چنین کتابی، با ارائه‌ی اطلاعاتی نظیر نام نویسنده، عنوان، مترجم، محل انتشار، ناشر، تاریخ انتشار، تعداد صفحات یا حتی قیمت نشریه یا کتاب، چاهی را سطی بودن آن، امکان دست‌یابی و بررسی مطالب مورد نظر و درخواست پژوهش‌گر و نویسنده را فراهم می‌کند.

پژوهش‌گر با یاری کتاب‌شناسی درمی‌یابد، درباره‌ی موضوع مورد نظرش، کجا جست‌وجو کند، چگونه به این اطلاعات دست پیدا کند، از وضعیت مطالب نگاشته‌شده مطلع شود، به کارهای ناگرفته واقف شود، به نیازها پی‌ببرد، امکان طرح موضوع‌های جدید را ارزیابی کند و در پی پاسخ‌گویی به پرسش‌ها در حوزه‌ی مورد پژوهش باشد.

کتاب‌شناسی همچون بیشتر کتاب‌های مرجع برای خواننده‌شدن نیست اما بی‌تردید جزء نخستین کتاب‌هایی است که پژوهش‌گر باید بدان مراجعه کند؛ زیرا از این طریق پژوهش‌گر به کارش سرعت می‌بخشد و نداشته‌ها و نداشته‌هایش را می‌سنجد و از تکرار و طی راه‌های رفته، خودداری می‌کند.

با وجود اینترنت شاید به نظر برسد نویسندگان و پژوهش‌گران بی‌نیاز از کتاب‌شناسی چاپی هستند، در حالی که چنین نیست؛ به ویژه در مورد موضوع عکاسی و به زبان فارسی. پیش از این، در زمینه‌ی کتاب‌شناسی کتاب‌ها و مقاله‌های عکاسی در ایران، کاری به این گستردگی انجام نگرفته‌است. کتاب حاضر، نظام‌مند مقاله‌های عکاسی منتشرشده در نشریات هنری کشورمان را فهرست کرده و اطلاعات ذیقیمتی را در اختیار پژوهشگران، اهالی عکاسی، دانشجویان و علاقه‌مندان قرارمی‌دهد. بی‌تردید تأثیر مثبت این کتاب را در پژوهش‌های بعدی، پایان‌نامه‌های دانشجویی و نوشته‌هایمان شاهد خواهیم بود.

اسماعیل عباسی

آبان ۱۳۹۵

www.ketab.ir

دیباجه

عکاسی، یکی از مهم‌ترین رشته‌های هنری است که برخلاف قدمت کم نسبت به سایر رشته‌ها، جایگاه خود را به‌خوبی در میان هنرها محکم تثبیت کرده‌است.

نزدیک به دو سده از عمر عکاسی می‌گذرد و دایره‌ی فعالیت آن روزبه‌روز گسترش می‌یابد به‌گونه‌ای که نفوذ آن به همه‌ی رشته‌های مختلف هنر، از جمله سینما، نقاشی، معماری و شاخه‌های علوم انسانی مانند روان‌شناسی، مردم‌شناسی، اس‌شناسی، جامعه‌شناسی و حتی علوم پزشکی، فیزیک و ... انکارنشدنی است. این همه، بررسی همه‌جانبه‌ی عکاسی را ضروری نموده و در طول حدود صدو هشتاد سال، باعث تولید هزاران نوشتار در قالب مقاله، کتاب، پایان‌نامه، مصاحبه، گزارش و ... پیرامون جنبه‌های فنی و نظری عکاسی شده‌است.

در چند دهه‌ی گذشته، در ایران نیز نوشتارهای گوناگونی با هدف گسترش دانش عکاسی منتشر شده و پژوهش و بررسی عکاسی، در محافل دانشگاهی و پژوهشی کشور مورد توجه قرار گرفته‌است. مدرسان و پژوهشگران ایرانی در این زمینه مقالات و کتاب‌های فراوان نوشته‌اند و برخی نیز به ترجمه‌ی نوشتارهای غیرفارسی روی آورده‌اند.

در جریان هر نوع مطالعه و پژوهش، گردآوری مطالب از منابع و مآخذ گوناگون اهمیت ویژه‌ای دارد. درواقع ارزش و اعتبار هر پژوهشی، وابسته به حدود و ابعاد شناسایی مدارک و مآخذ آن است. حجم روزافزون اطلاعات منتشرشده با اشکال گوناگون، دستیابی به آنها را روزبه‌روز دشوارتر می‌کند. از این‌رو، کتاب‌شناسی‌ها به‌دلیل راهنمایی پژوهشگران در شناسایی مدارک مورد نظرشان، خود بخشی از فرآیند پژوهش بوده و برای گردآوری داده‌ها و تسهیل دستیابی پژوهشگران به منابع داده‌ها، بسیار مؤثرند.

کتاب‌شناسی‌ها ازجمله مراجعی هستند که از دیرباز برای پژوهش در مراکز آموزشی (به‌ویژه دانشگاه) ضرورت تام داشته و دارند.

دنیای جدید و عصر انفجار اطلاعات و توسعه‌ی ابزارهای اطلاع‌رسانی با همه‌ی امکانات خود، نه تنها از اعتبار کتاب‌شناسی‌ها نکاسته، بلکه بر ضرورت انتشار انواع تخصصی آنها نیز تأکید داشته است.

□ □ □

تدوین این کتاب‌شناسی از میانه‌ی سال ۱۳۸۸ آغاز شد و تا مهرماه ۱۳۹۵ به‌طول انجامید. این مجموعه، بدیاری است از آنچه جامعه‌ی ما در طی سالیان گذشته درباره‌ی هنر عکاسی اندیشیده، ساخته و بیان کرده‌است؛ تصویری واقع‌بینانه از مشخصات مطالبی که در مجلات هنری ما انتشار یافته و فهرست آنها به‌صورت کتاب‌شناسی حاضر گردآوری و تدوین شده‌است.

پیشینه‌ی کتاب‌شناسی

بر اساس بررسی‌ها، تاکنون فهرست کاملی از مقالات و موضوعات عکاسی موجود در مجلات هنر ایران منتشر نشده‌است. هرچند پیش از این، در این زمینه، دو فهرست کوتاه به‌شرح زیر ارائه شده‌است:

- فهرست مجمل مقالات عکاسی در مطبوعات ایران از ۱۲۹۸ تا اوایل دهه‌ی ۶۰ هجری شمسی، گردآوری و تنظیم: دکتر محمد ستاری، ماهنامه‌ی عکس، سال هفتم، ش ۷۱.

- فهرست مقاله‌ها، عکس‌ها، موضوع‌ها و اشخاص تا نشری ۱۰۰ نشریه‌ی عکس، عاطفه حقیقی (۱۳۷۴)، ماهنامه‌ی عکس، سال نهم، ش ۱۰۰، صص ۱۰۰ تا ۱۲۱.

فهرست‌های یادشده و تلاش گردآورندگان آنها در جای خود ارزشمند است اما با توجه به دامنه‌ی محدود آنها از نظر موضوع و زمان، نیاز پژوهشگران را چنان‌که باید برآورده نمی‌سازد.

کتاب‌شناسی حاضر کمک بزرگی به پژوهشگران، مدرسان و دانشجویان عکاسی و سایر گرایش‌های هنری محسوب می‌شود و اطلاعات مقدماتی لازم برای معرفی منبع پژوهشی و پی‌گیری سیر تحول نظری و عملی عکاسی ایران را در اختیار آنها قرار می‌دهد.

اهداف کتاب‌شناسی

هدف از تدوین این کتاب‌شناسی، گردآوری و ثبت اطلاعات کتاب‌شناختی تمام مقالات و موضوعات عکاسی است که تا پایان سال ۱۳۹۲ در مجلات تخصصی عکاسی یا سایر مجلات حوزه‌ی هنر به زبان فارسی منتشر شده‌است.

این کتاب‌شناسی، افزون بر شناسایی و معرفی موضوعات عکاسی منتشرشده در ایران، می‌تواند در پیش‌گیری از تکرار نگارش این موضوعات نقش مهمی ایفا نموده و موجب ارتقای این جنبه‌ی مهم عکاسی کشورمان شود.

دامنه‌ی کتاب‌شناسی

- با توجه به امکانات و محدودیت‌های موجود، دامنه‌ی اطلاعات این کتاب‌شناسی به شرح زیر است:
- این کتاب، ناسی، دربرگیرنده‌ی اطلاعات کتاب‌شناسی مقالات و موضوعات عکاسی است که به زبان فارسی، در مجلات تخصصی عکاسی، مجلات تخصصی هنرهای تجسمی، مجلات عمومی هنر و مجلات تخصصی سایر گرایش‌های هنری به چاپ رسیده‌است.
 - اطلاعات کتاب، ناسی، مقالات و موضوعات منتشرشده در روزنامه‌ها یا سایر مجلات خارج از حوزه‌ی هنر، در این کتاب‌شناسی موجود نیست.
 - ۱۲۷ عنوان مجله شامل ۴۲۱ شماره، به صورت دوهفته‌نامه، ماهنامه، دوماهنامه، فصلنامه، دوفصلنامه، سالنامه، گاهنامه و ویژه‌نامه، بجای‌های الکترونیکی و نشریه‌ی دانشجویی، برای تدوین این کتاب‌شناسی بررسی شده‌است.
 - در این مجموعه، اطلاعات کتاب‌شناسی ۶۹۱۱ مقاله، مطلب یا موضوع منتشرشده در گستره‌ی زمانی ابتدای سال ۱۳۱۲ تا پایان سال ۱۳۹۲ بررسی شده‌است.
 - موضوع اصلی این کتاب‌شناسی، زمینه‌ها و جنبه‌های گوناگون عکاسی است. بی‌شک مقالات و موضوعات معرفی‌شده در این مجموعه، در سطوح پژوهشی و علمی، شناختی تولید شده‌اند و هرکدام حاوی نکات و اشاراتی قابل توجه پیرامون عکاسی است؛ هرچند ذکر عنوان مقالات و موضوعات در این کتاب‌شناسی به معنی تأیید محتوا و روش علمی آنها نیست و لازمه‌ی چنین امری، بررسی و تحلیل دقیق این نوشتارها است.

روش تنظیم کتب‌شناسی

- در نخستین گام، تمام مجلات فعال و غیرفعال تخصصی و عمومی در زمینه‌ی عکاسی، سینما، نمایش، انیمیشن، ارتباط تصویری، هنرهای سنتی، صنایع دستی، معماری، شهرسازی، مجموعه‌ی هنرهای تجسمی و مجموعه‌ی هنرها شناسایی و فهرست آنها تهیه شد.
- دسترسی به مجلات دهه‌ی اخیر با موانع چندانی روبه‌رو نبود. اما شناسایی و بررسی برخی از مجلات دهه‌های پیش‌تر به‌ویژه نخستین مجلات تخصصی عکاسی، به دلیل گذشت زمان طولانی

و ناشناس بودن آنها، مشکل بود. در رفع این چالش، اشارات موجود در نوشتار آقای دکتر محمد ستاری در بخش اول کتاب سیر تحول عکاسی، اشارات موجود در نوشتار آقای اسماعیل عباسی در مقاله‌ی «مجله‌های عکاسی در ایران» منتشرشده در شماره‌ی ۳۳ ماهنامه‌ی دانشمند (۱۳۶۷)، اطلاعات موجود در برخی از پایگاه‌های مجازی نشریات و راهنمایی برخی از اساتید و کارشناسان ارجمند، بسیار موثر و راهگشا واقع شد.

- از آنجا که شیوه‌ی علمی و دقیق در تدوین این کتاب‌شناسی، مراجعه‌ی مستقیم به مجلات موردنظر و استخراج بلاواسطه‌ی اطلاعات از آنها است؛ در گام بعدی، بایگانی‌ها و مجله‌های نگهداری مجلات موردنظر شناسایی شد. کتابخانه‌ی ملی، کتابخانه‌ی مجلس شورای اسلامی، کتابخانه‌ی مرکزی دانشگاه تهران، کتابخانه‌ی دانشگاه هنر، کتابخانه‌ی عکسخانه‌ی شهر، بایگانی‌های دفاتر برخی از مجلات و ... به‌عنوان مهم‌ترین مراکز نگهداری این مجلات مورد استفاده قرار گرفتند.

محدودیت دسترسی به مجلات در برخی از محل‌های مشخص‌شده، یکی از چالش‌های مهم بود. همچنین، دسترسی به برخی از مجلات ناموجود در کتابخانه‌های یادشده، با پی‌گیری زیاد، از طریق همکاری صمیمانه‌ی برخی پژوهشگران، مجموعه‌داران و علاقه‌مندان این مجلات میسر شد.

- در گام سوم، با بررسی تمام صفحات مجلات موجود، اطلاعات کتاب‌شناسی مقالات و موضوعات عکاسی آنها ثبت شد.

در این مرحله، بنا به دلایلی که در ادامه می‌آید، فهرست مجلات موجود در ابتدای مجلات نادیده گرفته‌شد و به‌ناچار متن کامل همه‌ی مجلات بررسی شد؛ عدم آشنایی برخی از عنوان‌های موجود در فهرست مجلات با عنوان دقیق موجود در متن مجلات، استیلاهای موجود در شماره‌ی برخی صفحات مجلات، عدم وجود نام پدیدآورندگان مقالات و موضوعات در برخی از فهرست‌ها، مشخص‌نبودن تعداد تصاویر موجود در هر مقاله یا موضوع و ...

- در ابتدا، از میان مقوله‌های فراوان عکاسی، فقط اطلاعات کتاب‌شناسی مواردی ثبت شد که دارای ساختار اصولی مقاله بودند. اما سرانجام، با توجه به حجم کم مقالات علمی به‌ویژه پیرامون جنبه‌های گوناگون عکاسی ایران، اطلاعات کتاب‌شناسی سایر موضوعات (گزارش، نقد، مجموعه عکس، معرفی کتاب و ...) نیز وارد این مجموعه شد.

- در پایان، اطلاعات کتاب‌شناسی مقالات و موضوعات، در دو بخش کلی و سپس در زیر موضوعات مشخص‌شده در هر بخش، دسته‌بندی شدند.